

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ. ամիսը՝ 1 ռ. 50 կ., հասցով 5 կոպեկի: Բաժանորդը պարտավորված է միայնակ կամ ընկերակցությամբ:

Խմբագրությունը հասցե՝ Тифли. Редакция «Нор-Дар» կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրատունը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարությունները ընդունվում են ամեն լույսնեղով: Յայտարարությունների բառերն 2 կ., ընկերակցության համար կրկնապատկել:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՐՈՒՄ

Քրոնիկոն — Լուսին: Նշանակում (շարունակ): Շուրջից ճակ (շարունակ):

Քաղաքական — Լուսին:

Խառն լուսին:

«Նոր-Դար»-ի հեղինակները:

Ցայտարարություններ:

Բանասիրական — Մուսինի գանգառ:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Կովկասի կառավարչապետ իշ. Դոն-գուկով-Կորոսկովի վերջերս Պետերբուրգից ուղևորվել էր իւր կառավարչական «Նովոսիյի» Ալեքս. Կառ. Վ. հաղորդում է, որ նա վերադարձել է իւր կառավարչական Պետերբուրգ և մարտի 10-ին ուղևորվել է դէպի Կովկաս: Այժմ ճանապարհին արգելաքննել չպատահեց, իշխանը մարտի 17-ին կլինի Վրաստանի կառավարչական, իսկ միւս օրը — Քիւրդիստան:

Մարտի 13-ին Երեւոյի Ս. Պետերբուրգի հայ-ուսանողները օգտին մի նուազահանգէս արուեստական կինդանի պատկերներով քաղաքային թատրոնում, ինչպէս նուազահանգէսը նոյնպէս և կինդանի ուսուցիչները աշխատելու ունեցան: Նուազում էին դաշնակի, ջութակի և վերջինս վերայ: Նուազահանգէսին մասնակցողները, իւրեւ ղեկատանները կարելի է միայն գոհ լինել իրենց կատարած գործերի համար և հասարակութիւնն էլ ծափահարութիւններով արտայայտեց իւր գոհունակութիւնը նրանց: Պ. Բաշինջաղեանը և խորհրդիւր:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄՈՒՍԻՆԻ ԳՆԱԳԱՏԸ (Կիւղական կեանքից):

Դեռ փոքր է: Մարտի 14 տարեկան ամառային արձակուրդներին վերադարձաւ հայրենիք: Մի գեղեցիկ ամառային առաւօտ, բաւականին վաղ, Ստեփանանց կողմից *) տակ նստած զրոյց էինք անում: Տեսաք «բաղնիք» կողմից կառուցեց Մուսին Բաշինջաղեանը: Երբեմն առաջ արած բերում է: Մուսինի մի ուսին մի պոչատ եղան կար, միւսին՝ լիւր կարած: **) Ինքը չուկայ: Երբեմն բերան-մերանն արին լուկի արած՝ Մուսինի առաջին անմուտն, գլխաւոր և առանց չուկի, ակամայ քայլեր էր անում դէպի մեզ: Առաջին նայելուց դժուար չէր իմանալ, որ Երեւոյի խորհրդի գոյքը և զբաղմունքը Մուսինի աչքին, ուր վերջինս բռնեւ ժամանակ իւր ուսի եղանի մի պողը կտրել էր նրա վերայ: Բայց և այնպէս շարժուց շատերի հետաքրքրութիւնը՝ ուղեցին իմանալ Երեւոյի Մուսին, երբ մի մենակ մարդ:

*) Կովկաս — շուրջարան:

**) Չուկի լիւր կապած-չուկի լիւր մասը՝ փեղեքը կապած: Ուրիշ բան չունենալու պատճառով գլխաւոր տղաքը երբ խորհրդի գոյք են դրնում, չուկի փեղեքը թելով, ծախով կապում են ու մէջը խորհրդ անում:

Ծափահարութեամբ վարձատրուեցան, այնքան խնամքով պատրաստած կինդանի պատկերների համար:

Առաջինը իրեն համար նկւթ էր ընտրել Փոքր-Ասիայի քաղաքային կեանքից, քրդերը յաղտակում են հայ աղջիկներ, իսկ երկրորդը իրեն համար նկւթ էր քաղել Դանիէլ «Աստուածային կոմէդիայից»:

Օրերը Բաշինջաղեան բաւականին աշխատեց նուազեց դաշնակի վերայ մի երկու կտոր, իսկ օր. Շուրջ-խէրը երգեց Մոցարտի և Ռոբերտ-շապինգ: Հարկաւոր է և ասել, որ Նեկրասովի և Նյուտոն ուսուցիչները ուսանողներին — աշխատեցին իրենց լեզուներով շատ լաւ ընդունեցաւ ծափահարութեամբ հանդերձ:

Այդ երեկոյի նուազահանգէսին բաւականին ժողովուրդ կար. բայց մի երկու օտարեկց, բոլորն էլ հայեր էին: 10 1/2-ին վերջացաւ նուազահանգէսը և հասարակութիւնը ցրուեցաւ գոհ սրտով:

Պէտք է շնորհակալ լինել այդ նուազահանգէսը գլուխ բերող պարոններին, որոնք իրենց աշխատանքը և ջանքը չեն խնայել այդպիսի մի բարենպաստ և համակրելի գործի վերայ:

Հ. ՊՈՒՍԻՆ մեզ գրում են. — «Ս. Պետերբուրգի հրատարակչին լիւր առնելու և վերահասարակութիւնը նշանակութեան արժանի են: Այն պատճառներով, որոնց համար հրատարակչին տուած էր, կը մնան: Այժմ նա կը անալ օսման էլ չէ շքանշան ստանալ: Սա ևս գործ մի է:

ՆՈՒՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. — Մեր քաղաքագլուխը Պետերբուրգից և Մոսկվայից վերադարձաւ: Սպասում ենք քաղ:

Ինչպէս է կարողացել Երեւոյի բերան, որ ամբողջ գլուխ յայտնի է, ինչպէս մի ճարտիկ և համարձակ գոյք և որին շատերն են աշխատել իրենց աղբիւրներում բռնել, բայց նրանց ոչ ոքին չէ աշխատել: Այն ինչ ինչ մի քան հրատարակչութիւնը բացած օրը երբէք տեսած չէի ես, որ գլուխը արդար դատաստան կտրուէր հարուստի և քեանիւր, ուժեղի և թույլի մէջ. ես ծանօթ էի այնպիսի քստմունքի փաստերի, որոնք վաղուց արդէն շարժել էին իմ կատարելութիւնը: Օրինակ՝ ինչ լայտնի էր թէ Քիւղական Աւանցի Արտիք խոնարհեցանք քեանիւր Հանգիստ ութ արտու (1 ռ. 60 կոպ.) համար, որ նրան շահով էր տուել, 8 տարի իւր դրանք պահեց՝ արամացնել տալով իւր տաւարներն ու էլ ի վերջին իւր ութ արտուն գլուխը դադարեցնելու հետքով իւր տոտացաւ խեղճ Հանգիստի տոկոսով հանգիստ: Ոչ պակաս վրդոված և վրդովում էր ինչ հետեւեալ փաստը: Սալինի Մուսին իւր եղբայր Ստեփանին նորաք է տալի իւր մերձաւոր աղաւթական՝ պորուշիկ Ուսանի աղի մօտ: 7 տարի անշահ, անվարձ խեղճ Ստեփանին ամեն հաւատարմութեամբ ծառայում է Ուսանի աղի դրանք: Ուղղութիւն մի օր էլ այդ տեղ վայր է ընկնում՝ մեռնում: Ուսանի աղի, իւր կնոջից թաքուն, ննջեցաւ իւր

խորհրդի նկատին, որ լսեմք ճանապարհորդութեան հետեւանք:

Մեր քաղաքի տարեկան ընդհանուր եկամուտը տարեց տարի աւելանում է, որովհետեւ բացի հողերը մեղանում թանկանալուց, եկամուտի ուրիշ աղբիւրներ էլ են բացվում հետզհետէ: Առաջինից 1889—1890 թուականին անշահ 200 հազարի կը հասնի: Իսկ ներկայ 1888-ին սպասում ենք 175—180 հազար:

Նախընկալեց մինչև Ռոստովը ձիաքարը երկաթուղի շինելու հարցը ժամանակաւորապէս մարած է, որովհետեւ Ռոստովի ձիաքարը ընկերութիւնը ահապէս կը կրում ամեն օր: Ռոստովի և Նախընկալի մէջ այժմ երթուկներ են 10 դիւրնան — օմնի-բուսներ 4 1/2 ժամ՝ և 16 հոգու յարմարեցրած նստարաններով: Իւրաքանչիւր 10—20 ընկալն մի անգամ գնում են, ամեն միւսը առնում են 10 կ. Ռոստով գնալու համար: Այդ քաղաքների մէջ խիստ մեծ է երթուկութիւնը:

Շաբաթ, 12-ին մարտի, երեկոյեան ժամանակութեան լիւր, քաղաքի կողմից կողմում մասում գտնուող ս. Աստուածածնի (Պանդոյեանց) եկեղեցու բակում մի անախորժ և ցուալի ընդհարում է տեղի ունեցել նոյն եկեղեցու երեցիկների ու մի քանի նայի մէջ: Հոգեւոր իշխանութեան ուղղութիւնն ենք հրաւիրում այդ դէպքի վերայ:

Անցեալները արդէն հաղորդել էինք, որ շուտով քննութեան նշանակուած են մի շարք քրեական գործեր, որոնք գլուխ չեն հետաքրքրութիւնը: Այժմ կարող ենք հաղորդել, որ որեւի դատարանի (սիւստակի սուր) նախկին նախագահ Նիկողայոս Շանշեանի գործի

խաղաղի գրաւանում մի տասն րոբ-լիանոց է դնում, որն, աղի կարծիքով, համարվում է հստ թաղմեայ, համ էլ վարձ Ստեփանի եօթնամեայ հաւատարմութեան...

Ստեփանին իւր եղբայր Մուսին թաղում է չանցած երկու տարի նրա մահից, մեռնում է նոյն ինքը՝ Ուսանի աղի: Այդ մահից լիւր նրա կին թաղաւել խանութը Սալինի Մուսինին մի օր իւր մօտ է կանգնում ու աղաչեց ասում. «Ս. Մուս, ես լսել եմ, որ մեր գործածիկ աղին քո մեռած եղբոր ջերմ տաք մանկէթ է դրել. բոլոր, այն փողը հոգու պարտքն է՝ բեր, տուր»:

Ինչպէս Մուսինի սիրտը վարել է ընկնում. նա սխտում է աղաչել: — «Իման ջան, քո աղի գերեզմանին բաղնիք, չունեմ, օրտեսան տամ. ես որ ձեռիս տաք մանկէթ ունենալի, բայց էլ ինչու եմ քեանիւր...» — Յիմար — իմար գուս մի տու, փող չունիս, բեր մօրհայի տու՝ թէ պարտ եմ»:

Ինչպէս Մուսինի Մուսին անձաւարացած աղաչեց էլ անում է: Այնուհետեւ այդ տաք մանկէթն սխտում է ձուտեր առնել: Մի լայտնի ժամանակամիջոցից լիւր այդ ամենանշանկ գումարը դադարում է 50 ռուբլի, և մեր խեղճ Մուսին հազի միայն կարողանում է նրա շահը տալ, ուր մնաց հանգիստը նրան: Այն ինչ մեր թաղին (Թաղաւել խաղաղ) պահանջներ է որ անում է

քննութիւնը նշանակուած է մայիսի 12-ին, իսկ 19-ին՝ երբեմն հաշտարար դատարանի օգնական (քննիչ) Խոսրոսի վի գործը:

ԳՕՐԻՍԻՆ. — Մարտի 2-ին Ջաբուղ գետի մօտ, պօստի ճանապարհից բաւականին հեռու, գտել են վիզը կտրած մի կնո՜ղ գլխով: Ինչպէս ասում են, գլխից հանել են հողի և քարերի տակից մի հողիկ շնոր, Հանգիստեալը բաւական լաւ հազնուած է եղել. սպանողը շուրջին բոլորովին ձեռք չէ տուել: Աչքերը, լեզուն և երեսի մի քանի մասերը թուղանները կերել են. ոչ ոք չէր տեսնում էլ սպանուածը: Ինչպէս երևում է, վաղուց է սպանուած: Գլխիկը բերել են Տեղ գլուխը և այնտեղ թաղել են:

Մեզ մօտ արդէն դարձն է. գլուխ-ցինները սկսել են դաշտային գործերը:

Ինչպէս յայտնի է, Մուսինեան կամուրջի վերանորոգութեան մասին վաղուց է լսուվում էր, բայց կային հանգամանքներ, որոնք խիստ դժուարացնում էին գործը: Գրանցից մինչ էր և Գնորդ Հայրնապարհեանցի ժառանգների հետ համաձայնութիւն չկայանալը, որոնց տան տեղը անհրաժեշտ էր առնել քաղաքի կամուրջը վերանորոգելու միջոցին: Բայց այժմ, ինչպէս տեղեկացել է «Կառ.»-ը, երկրի կառավարչապետի անուան թուում Բարձրագոյն հրամանի հիման վերայ, Գնորդ Հայրնապարհեանցի ժառանգներին պատկանած հողը պէտք է անցնի Քիւրդի քաղաքի ուղղեալ վարձատրութեամբ:

ՄՈՂԻՍԻՆ. — Յայտնի ձեռնածու և հիւանդանոցով պարագաղ պ. Խոնիք Շտարկեր լուսնար ամսուայ մէջ մի ներկայացում տուց յօգուտ Մոզգորի

Սալինի տղայ Մուսինից, Գալալ Թաղին տաք մանկէթին ամսական առնում էր 50 կոպէկ, ուրեմն, 50 մանկէթին տարեկան 30 ռուբլի: Անցեալ 87 թուի ամառը, զարմանալի բան, դեռ էին թաղին այդ փողի դաւին դատարանը հրաւիրել հետ: Գլուխային քաղաքի, միանգամայն ականջ չունեւ Մուսինի խօսքերին, վճռեց, որ վերջինս 15 ռուբլի տալ թաղաւել խանութին ու ակնային վերջացնել: Ահա այնպիսի և աւելի վատթար փաստեր ինչ զգուշացնել և վերին ուստիճանի գալուցիւր էին անաղաղութիւնը գործողներին դէմ, այդ պատճառով կեանքից Մուսինի գտնաւոր չէր կարող չգրաւել իմ ուղադրութիւնը, որպէս մի փաստ, մի դէպք, որ բանալու էր իմ առաջ շինական դատարանի բարոյական աշխարհը: Բայց մի քանի խօսք ասեմք Մուսինի և Երեւոյի մասին:

II Մուսին (Մուսին) «Թաղաւոր» տղան էր: Լալի գլուխից կեանքից խաղաղը վրդանանը, ինչպէս նրան առնուած էին գլուխիցները, Գլուխի և Գաղտանի պատերազմներում եղած՝ Գնորդեան շքանշանի դրոշմատիւնն ստացած՝ իւր անձը երթուի, իսկ իւր ուղղութիւնը դրած՝ մի առաջ, Լիւսամի սրտի տէր տղամարդ էր: Նա Աշուղի գլուխը Ջորժարում մի լուսնեակ աշխատելի գլուխը Հանգիստ

Հայոց դպրոցները, որից գուտ արդիւնք գույացաւ 75 ռ. Մինչև պ. Շտարկերի Մոզգոր եկած էին շատ անշահք ձեռնածուներ և զգուշացնել հասարակութեան, ուստի պ. Շտարկերը յօգուտ դպրոցի ներկայացում տալով՝ մտածեց, դէպի ձեռնածուներն սառն հասարակութեան, գրաւել գոնէ մի անգամ տեսնել իւր ներկայացումն: Իւ Կնոյն անել պ. Շտարկերի և նրանցից առաջ եկած ձեռնածուների մէջ: Պ. Շտարկերի առաջին ներկայացումից գոհ հասարակութիւնը խնդրեց երկրորդ անգամ ևս տալ:

Իսում ենք, որ այդ պարուն մտադրել է գալ Քիւրդիստան էլ մի քանի ներկայացումներ տալու դիտարկութեամբ:

Մենք արդէն իւր ժամանակին հաղորդել էինք, որ Քիւրդիստան կազմուած է մարմնամարզական մի ընկերութիւն, որ իւր նմանութիւնն առնելու է Ռուսիայի մայրաքաղաքներում կազմուող նոյն տեսակ ընկերութիւններից: Այժմ տեղական ուսուցիչները հաղորդում են, որ այդ ընկերութիւնն արդէն կազմուած է Մուսինի կողմից գլուխի ունեցող նոյնպիսի ընկերութեան նմանութեամբ և կանոնադրութիւնն էլ արդէն ներկայացրած է երկրի կառավարչապետի կանոնադրութիւնը քննութեան:

ԱՆԻՍԻՆԱՆԻՍՈՒՄ. — Մեզանում գործութիւններն և անկարգութիւններն չափ և սահման չկալ: Հազիւ պատահի մի օր, որ այդպիսի դէպքեր տեղի չունենան, մանաւանդ անցեալ Բարեկենդանի օրերում: Ամբողջ գլուխով անգործ սրկանները թա-

ղանք նամարդ Ուսանի հետ մի խումբ առաւելներն առաջ կտրեց ու այնտեղ էլ իւր գլուխը դրեց: Գործածել թաղաւորը աղ ու հացով մարդ էլ էր. նրա դրանք երկրի թուղան էլ կերակրուել էր: Ինչպէս իւր մահից լիւր թողեց Մուսինին ու Մուսինին (Մեքալէ): Վերջինս մարդ մի քիչ պակաս էր: Թաղաւորի կին լուրջին նոյնպէս մի լիւր կին էր. մենակ Մուսին էր թաղաւորի կողմը քաշել. բայց մի բան կար: Թաղաւորը մեռնելու հաւատութիւն չթողեց՝ այնպէս որ քիչ ժամանակից լիւր Մուսին ընկաւ գլուխը ամենանշանկ քեանիւրների շարքը: Գլուխը քեանիւրն էր, Աստուած ինքը հեռու տանի, երբէք ոտի չէ կանգնել, պատճառ, խեղճ հենց մի քիչ ուղում է փայտել, գլուխը բարձրացնել՝ գաղան գլուխիցները տալիս՝ նստացնում են: Երբեմն շատուր և հարուստ տան տղայ էր: Շատուրութիւնը գլուխում այն նշանակութիւնն ունի, ինչ նշանակութիւն — կապիտալը առեւտրական աշխարհում: Դեռ էլ ասելի: Այդ ասելի երևում է, գլուխիցները չեն գուղով ասած, քեռ օմ աղ և ու թեռ ան մէջ: (Երբ շատուր ենք ասում՝ պիտի իմանալ գլուխիկն այնպիսի գերաւաստուն, որի անգամները մեծ մասամբ տղամարդիկ են): Օրինակ՝ եթէ կուր է ծագում շատուրի և միայնակ մէջ, այդ ժամանակ վայր տարել է վեր-

փառում են մի գինետնից միւսը և շատ անգամ գինեւորայ աշող որս ունենալուց լետոյ, հարած նստում են կառքեր և «դառու գոռնայով» անաբազը շրջում են փողոցները, իւրաքանչիւր գինեւորան առաջ կանգ առնելով և ապա շարունակում են իւրենց գրօսանքը: Քիչ չէ պատահում, որ այդ սրկականներ մէջ պատահում են արեւմտահայ կոնկեր, այս կամ այն անարի բաժանելու միջոցին: Շատ անգամ պատահել է, որ այդ կոնկերները վերջացել են մարդասպանութեամբ: Այսպիսի մի դէպք պատահեցաւ մարտի 4-ին, որ զոհ գնաց այդ խմբի անդամներից մէկը:

Առեւտուրը ընկած դրութեան մէջ է գտնվում. զգացվում է վերին աստիճանի փողի պակասութիւն:

Այս առաջ ունենալով այն համաձայն, որ կեղծ թղթադրամներ շատ են տարածվում հասարակութեան մէջ, մայրաքաղաքի թերթերի ասելով, մտադրութեւն կայ նոր ձևի թղթադրամներ կտրելու: Բայց այժմ տեղական ուսումնական հաստատութեան հետ թերթերը հաղորդում են, որ շուտով թիֆլիսում սպասվում է նոր ձևի թղթադրամներ:

Ուսումնականական վարչութեան հետքերուց ուսումնականներից թիֆլիսում գտնվում էին ներկայ տարուայ սկզբին 56 հատ, որից 1-ը քաղաքային ուսումնական էր և 2-ն էլ քաղաքային տարրական ուսումնական, որոնք սովորում են պետական գանձարանի հաշուին և որոնցից առաջինն մէջ ուսանում են 237 հոգի, իսկ միւսներում 244: Այս հատ գանձարան քաղաքական ընկերութիւններն ուսումնականները 66 աշակերտներով և 79 աշակերտուհիներով, որոնք պահվում են քաղաքի հաշուով, ուր սովորում էին 501 տղայ և 63 աղջիկ. մի արհեստագիտական դպրոց՝ 193 աշակերտներով, 2 բուսական եկեղեցական—ծխական ուսումնարան 144 տղայ և 137 աղջիկ աշակերտներով, 2 հատ կաթ. եկ. -ծխ. ուսումնարան 35 տղայ 37 աղջ. աշակերտներով, 2 առաջնակարգ մասնաւոր ուսումնարաններ 263 աշակերտներով, 1 մասնաւոր ուսումնարան երկրորդ կարգի՝ 53 աշակերտներով և վերջապէս 32 եր-

րորդ կարգի մաս. ուսումնարանները 653 տղ. և 305 աղջ. աշակերտներով: Բոլոր աշակերտների թիւը հասնում է 3,400-ի (2,389-ը տղ. և 1,011-ը աղջ.): որոնք ըստ ազգութեան բաժանուած են այսպէս. 1154-ը ռուսներ են, 912-ը վրացի, 852-ը հայ, 126 հրէայ, 30-ը թուրք, 4-ը լեւոնցի, 4-ը յոյն և 318-ն էլ զանազան ազգերից. ըստ դասանութեան՝ 1872-ը ռուսադասան, 830-ը հայադասան, 130-ը կաթոլիկ, 245-ը լուտերական, 164-ը բապտիստ, 126-ը հրէայ և 33-ը մահմեդական. ըստ դասակարգի գրանք բաժանուած են. 863 ազնուականների և պաշտօնեաների որդիներ են, 54-ը հոգեւորկոչման, 289-ը քաղաքացիներ, 290-ը ստորին աստիճանաւորների և 18-ը օտարերկրացիներ: Այս ուսումնարանի մէջ պաշտօն են վարում 246 հոգի. այդ ուսումնարանների պահպանութեան համար անցելու տարի ծախսուած է 199,681 ռուբլի:

Այս հարցից դուրս են հայ ծխական-եկեղեցական դպրոցները:

Վրիպակ. — «Նոր-Գար»-ի № 31 համարի Բազմից լուրի մէջ փոխանակ իսլանեանց՝ պէտք է լինի Մ. Գ. Տէր Մարտիրոսեանց:

Ն Շ Ս Ր Ն Ե Ր *)

Գրականական-հասարակական կեանքի սահմանները

«Արարատ» Ա. ամսագիրը սկսվում է մի առաջաբանով, որ ներուի մեզ ասել, շատ թույլ է իսկապէս միտք ունի, բայց այնպիսի ուժով է բացատրուած, որ բոլոր իմաստը կորցնում է: Երևում է յարգելի խմբագրութեանը գրութեան ուժին երկրորդական, երրորդական նշանակութիւն է տալիս Ա. մենալաւ, ամենամիտաստուղ յոգուածը էլ կորցնում է իւր նշանակութիւնը, երբ գրուած է յարգ, այնպիսի կամ թույլ ուժով, Ի հարկէ, մենք հեռի ենք յարգելի խմբագրութեան ճարտասանութեան դասերտալու մտքից, որովհետեւ մենք ինքներս չգիտենք, միայն զգում ենք, որ «Արարատ» խմբագրութեան վայել էր առաւել ընտիր, և խնամքով մշակուած ուժ:

*) Տէր «Նոր-Գար» № 35

նայուելի, մի մերձեցում—մայր խոցից, մի քանի հուսերից, մի կնիւնից և երեք տղայ երեխաներից:

Նա արքունական հարկին իւր սրտու բերքովն էր տալիս: Սակայն այդին զիւղում անտէր չէ կարելի թողնել, այլ պետի զիւղեցնելի աշքով պահել նրան, որպէս զի նրա խաղողը չզոգանան: Պէտք է այս էլ ասել, որ խաղողը զոգը սովորաբար հարուստ տան տղաներն են լինում, ըստ դրում՝ աղքատ տան երեխաները վրայում են գողութեան ժամանակ բռնուին և իրենց զանազան պատիժներից ազատող չլինի: Այդպիսով Մուսինի այդին ցերեկը նրա կին Մարգարիտն էր պահում: Նստած լինելով այդու դէմ ու դէմ մի զինաց տեղ, իսկ զիւղեցնելն—ինքը—տանջուած, ացցան գործած Մուսինի, Հելա բան չէ՝ առաւօտեան ժամը 4-ից սկսած մինչև երեկոյան ժամը 8-ը՝ արեգակի կիզել ճառագայթների տակ ուրելի համար հունձ անել, իսկ երեկոյան գալ ու աղբ պահել: Դա նշանակում է ամբողջ 24 ժամ չքնել, դա նշանակում է միշտ քնել: Բայց դա նշանակում է միշտ այդպէս լինել: Ի հարկէ ոչ. Ահս այդպիսի դէպքերից օգուտ քաղելով՝ զիւղի փշացած երեխաները մտնում են աղքատների այգիներն ու քարուքանդ անում նրանց, այնպէս որ վերջ չի վերջոյ քանսիքի համար ոչ միայն

եթէ «Արարատ» վճուել է ժամանակի պահանջին բաւականութեւն տալ,— նա պարտաւոր է ամենքից առաջ ուշադրութեւն դարձնել մեր գրականութեան այն պահանջին, վերայ, որ ամեն բանից աւել լքեալ ու անխնամ է մնացել: Դա՛ մեր արդի գրականութեան լեզուի մշակման և զարգացման պահանջն է: Մեր միտքը զարգանում է, կասկած չկայ, բայց նոյնպէս կասկած չկայ, որ այդ միտքը արտաբայտող աստուածատուր գործին, օրգանը—լեզուն աղճատվում է: Խոսքանանում է և ալլանդակվում: Մենք կարծում ենք, որ էջմիածնի յարգելի միաբանութեանը ամեն կողմից ձեռնհաս է այս գործում մեր գրականութեան առանձին ծառայութեւն տալու: Նախ՝ որ նրա անդամները, համարեա առանց բացատրութեան՝ Ժողովրդի խորին շնորհակց են և Արար. գաւառից, որի բարբառի վերայ հիմնուած է մեր արդի գրականական լեզուն: Ահա ի՞նչ է ասել՝ թէ որքան հարուստ նւթ կայ այդ խորին շնորհի մէջ թաղուած, որոնք թէև Ժողովրդի համար կենդանի են, բայց մեզ համար եղելից իսկ անտառ ու խորհրդի նշանակութեւն ունեն: «Արարատ» խմբագրութեանը կարող է այդ ցիւր ու ցան ուկորները Ժողովրդի և նրանց շունչ ու կենդանութեւն տալ: Երկրորդ՝ «Արարատ» խմբագրութեանը—էջմիածնի յարգելի միաբանները ընդհանրապէս օտար լեզուներին անծանօթ, կամ շատ սակաւ հմուտ լեւելով, իրենց ոճը մշակելիս՝ կարող են ազատ մնալ օտար լեզուներին ճշնշող ազդեցութիւնից: Մեր նոր գրականութեան երկերից՝ ամենազուտ, ամենամաքուր և այսպէս ասած՝ կուսական անխառն ուժ տեսնում ենք մեր այն հեղինակներին մէջ, որոնք իրենց ընտիր գործերը արուեստականութեւն, անձանթ լինելով օտար լեզուներին, ազատ են պահել իրենց լեզուի մաքրութիւնը օտար խառնակման աղճատութիւնից (պ. Պաշտանց, Ղ. Ալալեանց): Ի հարկէ, մենք սրանով չենք ասում, թէ օտար լեզուներին ուսումը մեզ հարկաւոր չէ, ընդհակառակը շատ ու շատ կարեւոր է: Մենք այն Ժողովրդի դասին ենք, որ առած ունի թէ՛ «քանի լեզու գիտես, այնքան անգամ մարդ ես»: Այս կէտում էջմիածնի յարգելի միաբանութեանը

վաճառելու, այլ ուսելու անգամ խաղող չէ մտնում: Պարզ է, ուրեմն, որ Մուսինի ուղարկութեանը չափ չափին լինել, քանի որ նրան աջողուել էր, վերջապէս, իւր այգի քանդողին գտնել: Մուսին այս անգամ լիպոյս էր, որ քեօյվէն (տանուտէր) իւր բոլոր վնասներն առնելու է Բատիւրանցի. նա իւրաւամբ կասկածելու տեղիք անգամ չունէր, որովհետեւ գողութեանը հաստատուած էր անհերքելի փաստերով: մնում էր միայն գողին պատժել տալ:

III

Երբ Մուսին Նիւրեմին մօտեցրեց մեզ՝ նստած գիւղացիներից սկսեցին նրան զանազան հարցեր առաջարկել: Ստեփան քեօյվէն, որի կուլորն էր Մուսին, ծաղրական կերպով դարձաւ դէպի նա.

—Այդ հրտան ես բերում ուստայ Նիւրեմին, ու Մուս:

—«Մեր բազմը» ուրիշ հրտան տեղի բերել. իսկ իրենց տանից չեմ գուրք քաղել:

«Յիմար գլուխը թաղեմ», ասաց գիւղացիներից մէկը, նայելով մի կողմից Նիւրեմին, միւս կողմից իւր մօտ նստած գիւղացիներին վերայ, «մի ասող լինի թէ՛ ու լիմար, չէիւր կարող Բաղալի այդու կողմից մտնի, չէիւր և մտնում, որ Մուսին ճանապարհի կըռնէ կըռնի»: Միւս գիւղացիները, «Հնա,

մի առաւելութեւն ունի, որից մեր արդի սերունդը, մանաւանդ մեր նոր գրողները՝ գուրի են.—գրոց լեզուի գիտութեանը: Այդ լեզուով ունինք մենք կրթական հեղինակներին այն երկերը, որոնք դաստիարակութեան և գրականական հիմնաւոր գարգացման նկատմամբ, ամեն ազգի և ամեն ժամանակի համար ունեցել են, ունին և պետի պահել իրենց անփոխարինելի արժէքը: Ի հարկէ մեր տարաբաղուածութեւն է, որ մեր նոր սերունդը ամենաաւարտ ծանօթութեւն ունի և չէ օգտվում այդ երկերից նոյն իսկ այն ժամանակի, երբ պետութեւնը ամեն տեսակ ճիգն էր թափել հանրային կրթութեւնը այդ կրթիկների վերայ հաստատելու:

Անցեալ տարի, «Թուրքիստան» ուսմերէն թարգմանութեան առկիւ, ուսուց մի ամսագրում մի գիւղացի քննադատութեւն կարդացի, որի մէջ բացատրուած էր, թէ ի՞նչ է, որ կրթական հեղինակներին վերծանութեւնը և ուսումնասիրութեւնը անփոխարինելի և մշտնջենաւոր նշանակութեւն ունի ուժի մշակման գործի մէջ: Կուզէի առաջ բերել այս ինքնին վերաբերեալ մասը, բայց թնջ հարկ, երբ որ մենք «Արարատ» յառաջաբանի յաղորդում «էջմիածնի» յօդուածի մէջ գործով կարող ենք տեսնել մեր համոզման հաստատութեւնը: Այդպիսի պարթևական ուժ և սեղմ արմատականութեւն կունենայ այն մարդը, որի գրականական կրթութեւնը հիմնուած ու կերտուած է կրթիկների վերայ և նրանցով է առաջնորդուած:

Մենք համոզուած ենք, որ յարգելի միաբանութեւնը մեր գիտողութեւնը իւր օրգանի լեզուի մասին՝ չի համարել՝ ոչ լեզվաբանական կրթով նեղուած քարեր և ոչ էլ խրատ կարգալու, տղայի յանգնութեւն: Մենք խնայելի կամեցանք յայտարար լինել այն պահանջին, որ զգալով գոյում ենք, և ցոյց տալ այն տարրերը, որոնք հեղինակաւոր գիտականների վկայութեամբ, փորձուած և անփոխարինելի միջոց են մեր գրացած արհամարք աստիճանաբար լրացնելու համար:

Այս կէտի վերայ ուղարկութեւն դարձնելու հարկաւորեց մեզ խմբագրական յառաջաբանի այն տողերը, թէ՛ «Արարատ» իւր ծաղկաւ լի թ

հնա, էլ մի ասել. հարամ բլի դրա կերածը. կնկատել մարդ՝ ամօթ չի քաղել՝ բռնուել է. > Եւ այդպէս, մի գիւղացի անգամ զանուեց, որ նոյնատեղի Նիւրեմին. Գիւղացիք բոլորովին ուրիշ լեզուով կը խօսէին, ի հարկէ, եթէ բռնուողը մի աղքատ տղայ լինէր: Շատ անգամ, օրինակ, պատահել են այսպիսի դէպքեր. հարուստ և քեանք տղան, միասին ընկերացած, զնայել են գողութեւն արել: Գողութեւնը բացուել է բայց միայն աղքատ ընկերն է պատժուել: Տեսէք այժմ բանն ինչ տեղն է: Մուսին բաց է լինում, որ իւր օրդիւրանց աստուածը կարել է Նիւրեմին, իսկ լիմար՝ կեղծաւոր և անխղճմտանք գիւղացիները ցաւակցութեւն են յայտնում այն մասին, որ Նիւրեմին իրեն բռնել է տուել: Ասացինք, որ վաղ առաւօտ էր: Կարելի գէտ. նոր էին գործ: Բատիւրանց կարել գիւղամիջից դուրս՝ մի բարձր տեղ էր, ամանքից բոլորն էլ իրենց կարումն էին: Համարը հասաւ նրանց, որ Նիւրեմին, որպէս այդու գողի գիւղամիջի են բերել, նոյն իսկ կալեց էլ կարող էին տեսնել Նիւրեմին, եթէ նայէին: Նիւրեմին հորեղբայր Պեպանը (Ստեփան) բան ընկաւ, այսինքն՝ սկսեց ինքն իւրեն բարկացած խօսել:

Գիւղամիջից կարել էր լսել նրա խօսքերը, նմանաւանդ որ բաւականին բարձր ձայնով էր խօսում:

պատահելութեան հասակն առած, բնականաբար մըրտնում է աւելի արբուել հասակը»:

Պատանեկութեան յաջորդող հասակը—երիտասարդութեւն է, որ իւր գրական կողմերի հետ՝ ունի և մոլոր ու ուղիւ յաւակութեւն: Այս բանը շատ լաւ տեսնում ենք մեր արդի գրականութեան վերայ, որ ոչ մի կողմից այնքան չարաչար չէ մեղանշել, որչափ լեզուի կողմից: Եթէ միւս չէ. այժմ «Արարատ» մի անմարսական այլալուր է եղել—մեզ հասկանալի է, նրա տէրերը, ուղղութեւն տրուողները խառնախօս են եղել. բայց այժմ, երբ յայտարարվում է, թէ՛ «Արարատ» խմբագրութեւնը պատկանում է էջմիածնի միաբանութեան, արդար իրաւունք ունենք պահանջելու, որ յարգելի միաբանութեւնը,—որ Արարատեան հայոց բաժնի հոգեւոր կեանքի ընդհանուր ներկայացուցիչ է, ի դէմս իւր խմբագրութեան՝ մի լեզու ունենայ, որ մօտիկ լինէր մեր հոգուն և արեւին:

«Արարատ» առաջաբանից լետոյ, ինչպէս վերին իշխանի՝ հետեւում է Մ. Սեմանեան սրբազանի «էջմիածնի» յօդուածն, որ բռնում է ամսագրի կրթական բաժնի շառաւիղն տեղիւ Բովանդակութեան վերայ «Նոր-Գար»-ի բանասէր ընթերցողը սակաւ ինչ ծանօթութեւն ունի: Այս յօդուածը թէև ամբողջացած, մակարերուած արամախօսութեւն է, բայց որովհետեւ շարունակութեւն ունի, այդ պատճառով կրթական վերջաւորութեան, որ հանգամանօքն խօսենք, Մենք խորհուրդ կը տանք «Արարատ» ընթերցողներին՝ մտադրութեամբ կարդալ այդ յօդուածը:

(Կը շարունակուի)

ՇՈՒՇՈՒՑ ՏԱԹԵՒԻ *)

(Հանապարհօրդական նկատողութեաներ.)

Տաթեւ վանքը. Սատանի կամուրջից անկախելի յանձնելով բարձրաւորով՝ մենք դուրս ենք գալիս Տաթեւ գիւղի տակ և այնտեղից փոքր

*) Տէր «Նոր-Գար» № 35.

—Գլուխը թաղեմ. (Նիւրեմին համար է ասում) շատ լաւ է արել (Եղանանց Մուսին) որ տուել է գլուխը ճիշդ. ըստ պատմած յորի. կնկատել մարդ՝ ամօթ չէր նստում, որ բռնուել: Ամենեւեւ աղքատուել չեմ. թողնելու եմ քեօյվէն կալին սրիկ. դա մեր կողմը չի քաշել... և այլն և այլն. իսկ Մուսինի հասցին նա ուղղեց հետեւեալ խօսքերը.

—Դու եղանանց տկուր Մուսինին մաս. մի ասող լինի թէ՛ ու տկուր, այդ իս տկուր ինչի չունես, թէ՛ գնոր տալովը տաս Տաթեւ լիւրիս. դու ի՞նչպէս սերտ արել Բատիւրի թոռանը գիւղաւմէջ բերել. բա չեմ իմանում ում հետ բան ունիս. ստիւ... թէ՛ մանկթով չեմ գլուխը ճիշդ, Համա կը տանես Հնա... դէ տանեսք, էլի... և այլն և այլն... թեղձ Մուսին մնացել էր իւր լըլիտիկին: Անճարացած՝ նա դարձաւ Ստեփան քեօյվէն *):

—Ա, քեօյվայ, բա ի՞նչ անենք, մի ասս է...

—Ինչ տեմ ասել, ա բայն, գնա-Ուղուծթայա քեօյվէն յայտնի:

(Կը շարունակուի.)

*) Ստեփան քեօյվէն առաջաւայ ժամանակներում քեօյվութեւն արած մարդ էր. միայն պատուելու համար էին նրան քեօյվայ ասում այժմ:

դաշտակի միջով դէպք հարաւ գնա-
լով մտնում ենք պարսիկ մեծ դար-
պասից: Տաթևի վանքը կառուցած է
մի բարձր ժայռի գագաթին և երեք
կողմից շրջապատած պարսպով, իսկ
հարաւային կողմից ահագին ժայռն
է, որի տակ վաղուց է Զ. Գ. Վ. ան-
տը: Մեր աչքին ամենից առաջ ընկ-
նում են հոյակապ վանքի պատերի ճեղ-
քերից դուրս բաց խոտերը, ու մինա-
կապարհաբար է ամեն մի ճանապարհ-
հորդ ուխտագիր համար լինելով տաճա-
րը թէև դրուժեան մէջ կարող է լի-
նել վանքի շինութիւնը յոյժ ցաւալի
վիճակի մէջ է գտնվում: Անհոգութիւ-
նը, ծուլութիւնը և միաբանների ձե-
ռնադաշտութիւնը ծայրահեղութեան
հին հասած և ոչ անաղան աղբ օրե-
նակից և գեղարուեստական շինու-
թիւնը իւր քայքայման կը մօտենայ:
Պատերի մէջից տեղ տեղ քարեր են
դուրս պրծած, պատուհանների երկա-
թէ ցանցերը կտորուած են և լուսնու-
ների համար ազատ մուտք բացած
առաջին ներքը ծրարտուելու և ապա-
կանութեամբ լեցնելու: Կտորի քարէ
ծածկոցը տեղ տեղ ճեղքուել է և
անձրևի կաթիլները համար առատո-
ւէն հոսելու անցք բացել: Եւ յաւան-
ներս խոնավութիւնից հինգ րոպէ ան-
գամ կանգնել է լինում: Չանգակա-
տան վերայ մինչև անգամ ծառ է
բուսել, որից քանդուելու և թափու-
նու մօտակայ լիտանքի մէջն են հո-
յակապ գանգալիտան սրբատաշ քա-
րերը: Պարսպի քայքայը տեղ տեղ թա-
փուած են և դարպասի գլխի ահա-
գին քարը մէջ տեղից չառած: Այս
ամենը, իբրև լինելով վերանորոգու-
թիւններ, կարելի է մի անհնաւ գու-
մարով ուղղել: Բայց երբևէ չկայ մի
աստուածասէր մարդ, որ այս մասին
հոգ տանէ: Կարծես անտէր, անմար-
դաբան և ամալի մի շինութիւն է
նկարագրուած ձեր առաջ Տաթևի վան-
քը իւր միաբանութեամբ, և այս ամե-
նը տեսնելով դուք եւ ակնութեան
ձեռք տեսնակ կատարութեան մէջ էք
ընկնում:

Սակայն Տաթևու վանքում մենք
տեսնում ենք ձեր միաբանութեան մի
կատարելաւ կազմակերպութիւն: Այս-
տեղ է նստում վանահայր և թիմի
յաջորդ գեր. Թադէոս եպիսկոպոս Տե-
րյանի լեւանը և վանքի միաբան Ստե-
փան վարդապետ Գրիգորանը: Այստեղ
է և թիմի հոգ. կատարութիւնը՝
իւր երկու քահանայ անդամներով և
քարտուղարով: Այստեղ կան չորս
սպասարներ և երկու կին սպասու-
ողհներ: Եւ սրանք էլ ամենքն էլ
ստանում են վանքի գանձատանից ի-
րենց սահմանաւ սոսկի:

Մեր առաջնորդը մեզ տանում է դե-
պի տաճարի ներքը: Պատերը բոլորովին
այրուած սեւացած են, պատերի նը-
կարները թափուած և քարերը ծա-
կոտուած: Մետաղաբերդը դարձած
թաթաւները (իսկ ըստ ժողովրդական
անհոգութեան լանկութեան) կողոպ-
տելով վանքը՝ կամեցան են հինա-
յառակ կործանել նրան: Ուստի և տա-
ճարի ներքը յարգով լեցնելով՝ կրակ
են տալիս, բայց մի քանի օր շարու-
նակ այնքան լետու վանքը դարձեալ
կանգուն է մնում և ներսի դարդերն
ու պատերն նկարները այդպէս, սեւա-
նում և կամրում են: Վանքի արձա-
նադրութիւնը, որ սեղանի հարաւային
սեան վերայ է լինում, նոյնպէս փշա-
ցել է այրուելուց և քարերը ծախ-
տուել: արձանագրութեան հետքերից
մի քանի տառեր մնաց կարելի է լի-
նում նշմարել: Յովհաննէս եպիսկոպոս
Շահախանութեան այսպէս է գրում այս
արձանագրութիւնը իւր «Ստորագրու-
թիւն կաթողիկոսի էջմիածնի և հինգ
գաւառացի Արարատայ» տեղեկագր-
քին մէջ: «Արձանագրութեան վա-
նացի Ստաթէի առաքելոյն, որ է

գեղեցի Տաթև և Բաղք» գաւառի Սիւ-
նեացի, գրեալ է վերայ հարաւային
սեանից:

«Այս գիր յիշատակի և արձան ան-
շնչելի է իմ Տաթևային իշխանաց
իշխանի, որպէս մեծին Լիպարտի՝ եղ-
բոր Սմբատայ մեծ իշխանի կողմնա-
կային այսմ նահանգի՝ որ իշխող է
այսմ գաւառացի, ի քանիցն Բարդու-
ղատայ մինչև ցաւահան թշնույ: Միա-
բանեցալ Տաթևու սուրբ Առաքելոցս
և տուի զմեծ հոգեւոյ մասնն ի իմ սեպ-
հական ուխտս ի սուրբ եկեղեցիս գեղե-
ղոս չորս՝ զոր լուեալ էաք ի հին ժա-
մանակաց ժառանգութիւն լուսնին,
ի Շնհր իւր սահմանովն լերամբ և
դաշտիւ: Գրտան առան սահմանօք իւ-
րովք լերայի և դաշտի և ի Խոտա-
գետ զմեր ձեռատուելի այգին և գոլը
իւր սահմանովն լերամբ և դաշտի և
զաւթիս իւր սահմանովն նմանապէս՝
զորոյ գկէս Գանձակին էի արարեալ,
և ի Բօրտի գրէթէվանս իւրովք սահ-
մանովք: Եւ եպիսկոպոս տեղուս Տէր
Հայրապետ և Տէր Սողոմոն հաստա-
տեցին մեր յիշատակ և կարգեցին
պատարագ վասն մեր յամենայն ամի
մին քառասունք, զի յայտնութեան,
զի գատկին, զի Աստուածածնին և
զի աւագ տներուն, զի օրն ինձ Տա-
թևային և զի օրն իմ եղբորն Սմբա-
տայ: Արդ՝ որ յետ մեր կամ ի մերայ-
նոց, կամ յօտարաց, կամ իշխանաց և
կամ ի մերձաւորաց այս հաստատ
պայմանիս և անբալի վճռիս խախտ-
անէ ջանալ, կամ զայն գեղադրանք,
կամ զայգին յայս եկեղեցոյս հանել
խորհի՛ր քաթին ընդ Յուդայի և ընդ
այլ խաչահանուացիս առջէ, և զպա-
լենին և զամենայն շարագործացն
առջէ զպատիժս, և իբրեց սուրբ Ժո-
ղովոյն նզովեալ եղեցի, և եթէ տա-
ճիկ առագութիւն փոխի և յափշտակել
ջանալ՝ յԱստուծոյ և յեր փշաղմբա-
րէն ապիզալ եղեցի և ընդ ստանա-
լի ի գօրիս իջէ, և ամսի և զաւա-
կօք ընձեալ և բարձրալ եղեցի և իւր
հարաւ մնայ հարամ, և ու ու ու
նալլաթ եղեցի: Այս եղև ի Թուին
Հայ ԶԳ. (1274 թ. փ.) յամենան
նոյնմբերի Ժգ. և են վկայք այսմ վրձ-
նիս՝ Տէր Սարգիս արքեպիսկոպոս Նո-
րայիմանի և Սարգիս եպիսկոպոս՝ փա-
կակալ սուրբ եկեղեցոյս, և իմ աղա-
տայ՝ Հասան Կարապետայ որդի, Ռ-
բոտ Շահլորայ Թուին Մերանուէրայ
որդին, հաստատէ կամաւն Աստու-
ծոյ: Աստուած շնորհաւոր արացցէ
սուրբ ուխտիս, յուսովն Աստուծոյ եւ
Տաթևային իմ առաջնորդիս հաստատե-
ցի զընծայքս»:

«Արդ՝ որ յետ իմ կամ իմ գաւա-
կաց և Թուանց և կամ յայլ իշխողաց
զմեր հոգիս զրկել խորհի և զմեր յոյ-
սնն խախտանէ և զմեր սահմանաւս
քակել ջանալ՝ յամի հայրապետացն
նզովեալ եղեցի ի մահ և ի կեանք և
կարեալ և ընձեալ եղեցի յայս կեան-
ցոս և ի հանդերձելումն, ամէն. եղե-
ցի եղեցի»:

Ս. Թադէոս առաքելայն աշակերտ
Ստաթէ, ինչպէս աւանդութիւնն ա-
սում է, առաջին դարում Մեծ Սիւնիք
գալով՝ առաջին անգամ հիմնում է
այստեղ միաբանութիւն և շինում է
մի մատուռ: Հետագայէն ճոխացնելով
միաբանութիւնը՝ նա վախճանվում է
և ամփոփվում այժմեան տաճարին
կից գտնուող Պողոս-Պետրոս եկեղեցու
սեղանի տակ, ուր մինչև այժմ էլ
հանգչում են նրա ոսկերքը:

Քրիստոսի 895 թուականին Յովհան-
նէս արքեպիսկոպոս հիմնովին նորոգեց
Ստաթէի վանքը և տասնմէկ տա-
րուայ ընթացքում վերջացրեց այս
գեղատեսիլ շինութիւնը: «Ի տաշա-

ժոյ վիճաց և ի բերածոյ քարանց
գաղատասաղէն իմն յարմարեալ անի-
սիտիչ տնտոյց և հարկը կանգուն
բարձրութիւն և ի քանչորս կան-
գուն լայնութիւն նորա, ունելով լին-
քեան խորանս չորս, բաց լաւագ խո-
րանէն... Ենէ և գաղտնոց գետնա-
փորս ի ներքոյ վանքից ծածուկ ընդ
երկրաւ, բաղում տունս և դարանս ի
պետս եկեղեցոյն, ամբարանոցս, սրբ-
բարանոցս, գրատունս և տեղի դարձա-
րանի իշխանաց և եպիսկոպոսաց Սիւ-
նեաց» (պատմ. Օրբելեան Տանն Սիւ-
նակյան): Ենելութիւնն աւարտելից յե-
տոյ մեծ հանգէս է կատարվում ի
ներկայութեան Յովհաննէս կաթողի-
կոսի, Բագրատունի Սմբատ Թագաւո-
րի, Վասպուրականի Գագիկ Թագաւո-
րի և նրա երկրից եկած մեծամեծ
իշխանների և եպիսկոպոսների:

Այդ ժամանակից ի վեր սկսում է
պայծառանալ և ճեղքանալ Տաթևի
միաբանութիւնը: Հինգ հարկերից ա-
ւելի կրօնաւոր-միաբաններ են լինում:
Ուսումը և դիտութիւնը վերին աստի-
ճանի ծաղկում է: Նկարչութիւնը մին-
չև անգամ իւր այն ժամանակուայ
կատարելութեան է հասնում:

(Կը շարունակուի)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՔՈՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ. — «Journ.
des Débats»-ի ստացած տեղեկութիւն-
ներն են հետևյալի: Բ. Գոլը մտադր է
բոլշակական ապօրինի կառավարչ-
ները դէմ գործ դնել խիստ միջոց-
ներ:

— Եթէ հաւատանք «Ноб.»-ի ստա-
ցած հեռագրերին, գերմանական
կառավարութիւնը բոլշակական գոր-
ծի մէջ մի քաջ և առաջ է գնացել:
Ռուսիայի առաջարկութիւններին նը-
պատելու մտքով: Բերլինում գտնէ
լուր է տարածուած, թէ գերմանա-
կան պետական կանցլէրը հեռագրել
է Մոսկուայի գերմանական հիւպատո-
սին, որ շարունակէ առաջնույն նման
պաշտօնական որ և է հաղորդակցու-
թիւնից հետո մնայ պրինց Կորբուր-
հիտ. իսկ Կ. — Պոլսի՝ գերմանական
գեսպան Փոն-Բադենի յանձնարա-
րում է Բ. Գոլան առաջարկելու, որ
նա պնդէ պրինց Կորբուրգի հետագումն
պահանջելու վերայ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. — Մարտի 7-ին, պրու-
սական սէյմի բացման ներկայ է եղել
և գերմանական նոր կայսր Ֆրիդրիխ
III, որովհետև նա խոսել է կարող
առ աչքով, այդ պատճառով իւր եր-
դումն, ինչպէս արդէն «Նոր-Գար»-ի
ստացած սեպհական հեռագրերից
ժանօթ է ընթերցողը, նա գրաւոր
տուեց: Սէյմի այդ նիստում իշ. Բիս-
մարկը բարձրաձայն կարգում է կայս-
րի գրաւոր խոստումը սահմանադրու-
թիւնն պահպանելու մասին: Բերլին-
ցումից յետոյ սէյմը միաձայն որոշու-
եց «կեցցէ թագաւորը»: Ժամը երե-
քին կարգացուել է նոյնպէս կայսրի
հրովարտակը բախտապահ ուղղաձ:

— Փրեյզերի կայսրը, չնայելով իւր
տկարութեան, որ մեծ երկիւղ է ազ-
դում իւր շրջապատողներին, մարտի
7-ին ներկայ էր պալատական եկեղե-
ցում և կիսօրուայ միջոցին էլ ընդու-
նել է իրեն ներկայացողներին:

— Վերջին օրերս պրինց Վելհէլմի
գրութիւնը բաւականին ծանր էր, մա-
նաւոր ծանր էր և այն պատճառով,
որ բաց իւր պարտաւորութիւններից,
պէտք էր կատարէր ուրիշ գործեր էլ,
որոնք իւր հօր՝ ներկայ գերմանական
կայսրի տկարութեան պատճառով,
ծանրացել էին իւր վրին: Այդ է պա-
ճառը, որ նրա առողջութիւնը խա-
ն

գարուել է և ակնաշի տկարութիւնն
սաստկացել է: Նրան կը բժշկէ պը-
րօթէսուր Բէլլեմանը:

— Ներքին գործերի միջոցաւ Ֆոն-
Պուտտկամերը, ստում են հրաժար-
վում է, ինչպէս հրաժարվում է և
Մյուտլիքը. սրան, ստում են կիտիսարի-
նէ գեւ. Բիլեմենտալ:

ԱՄՍԵՐԻԱ-ՈՒՆԳԱՐԻԱ. — Վեննայի
լրագիրները կառավարութեան խոր-
հուրդ են տալիս առանց ժամանակ
կորցնելու, եւանդով դուրս գալ իւր ա-
ւելեւեան քաղաքականութիւնն պաշտ-
պանելու, որովհետև, ներկայ հան-
գամանքներում, ու է յապաղում իւ-
րոյ է կորստաբեր լինել սուստիական
շահերի համար:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԵԼԻԹԱՐԱԿԱՆ ԽՈՍՔ. — Մո-
տերքս վախճանած հրեշտակէ Բի-
վոնան իւր ազգական նախնի կայս-
րուհի Նազնիկային, իւր մահից մի
քանի ժամ առաջ գրում է մի նա-
մակ՝ որպէս «միջնորդական խօսք»,
որը, սակայն, միջնորդութեան փո-
խարէն մեծ լուցում պատճառեց կայս-
րուհուն: Վախճանողը գրել է. «Սե-
րեյի Նազնիկա, մի քանի ժամից ար-
գէն ես կը տեսնեմ քո Լուի-ին: Մի
վախիւ, ես նրան չեմ յայտնել, թէ
ինչպէս դու քեզ անդադր և միայ-
նակ ես գրում. դա շատ կ'անհան-
գատեցնէր նրան: Ես նրան կ'ստեմ
միայն, որ մօտ ժամանակներս սպասէ
քեզ»: Նախկին կայսրուհի Նազնիկան
այնուհետեւ սկսաւ տեղեկացնել գրու-
թեան մէջ ընկնել. նա յաճախ գո-
ղում է և գրելն էլ չէ քննում:

* *

Արձան կ'արտօք. — Ֆրանսիայում
և Նիւլիում շուտով պիտի բացուի ար-
ձան «մեծ» երկարաւն Պարմանի
իշխանային, որ առաջինն հղաւ Ֆրան-
սիայում կարտօք (երկարանիւր) ա-
ճիկողը, նրա արձանի բացման օրը
կը կայանայ հանդիսաւոր մի բան-
կէտ, ուր բոլոր կիթալիները կ'ապա-
րաստուին կարտօքի ամեն տեսակ:

* *

Քա մի վաճառողներ. — Այդ
ինչ նոր գիտէ, պիտի ասէ ընթեր-
ցողը: Շատ հին գիտէ, կ'ապաստա-
նեմ ես, ցոյց տալով ծովի ափին նը-
ստած չինացիները վերայ, որոնք յի-
րաւի, քամի են ծախում: Սովորաբար
այդ արհեստով պարագողները լինում
են երկ-երկու հոգի, նստած ծովի ա-
փին, որոնցից մինը իւր առաջ բացած
կարգում է մի ինչ-որ գրք. նա հա-
զել է տալարակ մի գլխաւ, իսկ
հարցաստի հարուստ է ծալքերով:
Նրա ընկերը, նոյնպիսի գլխաւով,
նստած է երկու ձկնորսանիւնի մէջ,
աջ ձեռքով նա լուծած է կաշուէ
տորմակի, որ լցուած է լինում օղով.
նա անցուղաբաժ անող նաւատիներն
առաջարկում է իւր ծառայութիւնը
քամի տալու և նոյնով իւր ստա-
ցած գումարին, իւր տպաւորիչ շատ
կամ քիչ քանակութեամբ դուրս է
թողնում օդ: Չախ ձեռով նա գիտնի
խմում է երկաթէ մօրձով, որպէս
զի դուրս հանէ քամիները ոգին, որ
չինացիների հաւատարմեթով, տղամար-
տի կերպարանք ունի լայն գլխաւով
և ընդարձակ վերաբրիւով: Ոգին շը-
ջում է օդում մի մեծ թուղին վերայ
նստած:

* *

Ահա անձնասպանութեան
մի պատճառ էլ. — Հռոմից հաղոր-
դում են, որ ծովային միջնորդութեան
մէջ գլխաւոր վերատեսչի աշնիկը, Ա-
մալի Մոզգին, որ Հռոմի ամենասի-
րուն աշնիկներց մինն էր համար-
վում, ատրճառակի երկու գնդակով
վերջ է դնում իւր կեանքին և, ինչ
ասել կողէ, որ անմիջապէս էլ առա-
նում է հոգին: Մահից մի փոքր ա-
ռաջ նա կարողացում է մի կերպով
հասկանալ իւր անձնասպանութեան
պատճառը: Բանը նրանում է, որ
նրա փոքր բոլորը, որ ամուսնացել է
հրեշտակ Պոստէ աղետաբեր հետ,
մուտ է ունեցել պալատական պարա-
հանգներում, որից դուրս է եղել
Ամալին: Երեսուցորդ աշնիկը չկար-
ողանալով տանել այդ խոր վիշադը,
պատուիւրում է պարահանդէսի միջա-
ռահից գետն, հագնում է և անձ-
նասպանութիւն գործում:

* * * * *
Վեննայից հեռագրում են մա-
րաքաղաքի ուսու թիւթերին, որ մա-
ր

տի 5-ին Հարաւային-երկարութեան գծի
վերայ, լեռնից գլորուող քարի տակ
մնացել ջարդ ու փշուր են եղել այն
գնացքի շահակաւոր ու ածխակիր կառ-
քը, որի մէջ էր իրեց հրեշտակ Պոստէն
իւր ածուսնու հետ:

* * * * *
Մօտ օրերս Նիւ-Եօրկում պա-
տահած փոթորիկը շատ վնասներ է
պատճառել. շրտոյց են եղել մօտ
200 նաւեր, մի քանի հարիւր մար-
դիկ. վնասը մօտաւորապէս 10,000,000
ֆրանկ է հաշվում: Փոթորիկի միջո-
ցին երկարութեան գնացքներն արագ
ընթանալու միջոցին շուտ են անցել,
վազաններից ոմանք կորուցել են և
ոմանք էլ ալորուել են մէջը ուղեւոր-
ների հետ:

ՆԵՐԱՎԻՐՆԵՐ

ՆԻՍԻՍԻԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 11 Մարտի. —
«Journ. de St.-Petersbourg»-ն
ասում է. «Արտասահմանեան շատ
թերթեր յուսաբարուած են, ըստ
երևութիւն, նրանով, որ նրանց նա-
խագուշակութիւնները չարգարա-
ցան, թէ Վիլհէլմ կայսրի մահից
իւրոյ Ռուսիայի և Գերմանիայի
յարաբերութիւնները կ'ապաստան-
վայ չեղաւ և երկու պետութիւն-
ների յարաբերութիւնների բարե-
կամական բնաւորութիւնն նոյն-
պէս արտայայտուեց և բօրայի
տրամադրութեան վերայ: Այդ
բանն ըստ երևութիւն դիւր չէ դա-
լիս «Kölnische Zeit.»-ին, որ
իւր սրտի գծկամակութիւնից նկա-
րում է Ռուսիայի տնտեսական
մուալ պատկերը: Այդ թերթը դար-
ձակ յայտարարութիւնն հրեղելու
համար հարկաւոր կ'լինէր մի շարք
թուրք. բայց մի քանի փաստեր
էլ բաւական կ'լինին նրանց ան-
բարեխղճութիւնն ցոյց տալու հա-
մար: Վերջին ֆինանսական տա-
րուայ ելումով հաշուեկշիռին
սպասելով, որ շուտով պիտի հրա-
տարակուի և ցոյց տայ «Köl.
Zeit.»-ի գաղափարութիւնների բո-
լոր անհիմն լինելը, մենք առ աչքով
գեւ. առաջ կ'երեւնք պետական
գանձարանի միջոցներին վերաբը-
րեալ հետեւեալը. 1886 թուին գան-
ձարանն ունէր միլիոններով և
տասերորդական միլիոններով հաշ-
ուած՝ լուսնվարի 1-ին 26,8, փե-
տրվարի 1-ին 52, 5, մարտի
1-ին 22,0. 1887-թուին արդէն
աւելի էր, իսկ 1888-ին՝ լուսնվարի
1-ին 78, 8, փետրվարի 1-ին
108, 3, մարտի 1-ին 96, 4, և
որովհետև վերջի ամիսներն ոչ մի
վարկային գործառնութիւն չէ ե-
ղել, ուստի և այդ թուրք ապա-
ցուցանում են, որ մուտքը լինում
է կանոնաւորապէս և արտակարգ
ծախս չէ եղել: Այս ամենը շատ
քիչ նման է «Köl. Zeit.»-ի նկա-
րած մուալ պատկերին: Իսկ ինչ
վերաբերում է Աւստրիա-Ունգա-
րական մամուլին, նա իւր զարդ-
թից, որ ուսուական մամուլը հա-
մակրութիւն է յայտնում դէպի
Գերմանիան, կրկին լուրեր է տա-
րածում Ռուսիայի գլխուսելու մա-
սին, մինչդեռ նրան պէտք է
յայտնի լինի, որ դա անարգար է:
Այդպէս գործելով, նա կամ ծա-
ւալում է մի քաղաքականութեան,
որ ոչինչ կապ չունի խաղաղու-
թեան քաղաքականութեան հետ,
կամ աշխատում է իւր կառավա-
րութեան օգնել՝ պատգամաւորնե-
րից զինման համար մեծ ծախսեր
առնելու համար:

ՎԵՆՆԱ. — Բոլշակական մինիս-
տրը Նաչելիկը «Neue Freie Pres-
se»-ի թղթակցի հետ խօսելիս,
հրեղում է Բոլշակի անկախ
հրատարակիչու և ազգային ժողով
գումարելու մտքը:

ԲԵՐԼԻՆ. — Կայսրը թագաժառան-
գին յանձնեց պարսպի պետական

